

Idrott som politiskt verktyg

– En problematisering

David Ekholm & Magnus Dahlstedt, Linköpings universitet

Inledning

Den 24 februari 2022 var vi inbjudna som gäster hos kulturutskottet med anledning av riksdagens forskningsförmiddag. Besöket innebar för vår del en möjlighet att presentera forskning om civilsamhället, särskilt idrottens sociala dimensioner och potential att ”vara brottsförebyggande och motverka utanförskap för barn och unga”, som det stod i inbjudan. Temat för vår presentation var ”Idrottens kraft i ojämlikhetens Sverige”. Vi ville dels lyfta fram att de mönster och villkor för ojämlikhet och exkludering som formar samhället i dag också präglar idrotten som sådan – och ungas deltagande i den, dels problematisera tilltron till idrott som ett instrument för att förebygga brottslighet. Vi ville i det senare avseendet peka på att idrottsaktiviteter kan ha stora värden, och på olika sätt bidra till att förhindra brott, men också reflektera över hur en instrumentell syn på idrotten utestänger andra möjliga sätt att se på idrott.

Mot denna bakgrund ville vi diskutera om stöd till idrotten kan legitimeras på andra grunder än dess eventuella instrumentella nytta – kan idrott på lika villkor vara en rättighet för barn och unga? Och även diskutera hur detta nyttotänkande, som skapas av ekonomiska incitament, blir en del av idrottens självbild, och hur det ligger till grund för ständigt ökade förväntningar på vad deltagande i idrott kan bidra till. Inte minst ville vi rikta blicken mot de ojämlika villkor för ungas deltagande i idrott som präglar samhället i dag. Unga i mer välbärgade delar av befolkningen kan delta på egna premisser. Unga i andra samhällsklasser tar del av idrott som social insats, på villkor att det ska bidra till att minska deras förmodade brottslighet.

Även om riksdagsledamöterna visade stort intresse och nyfikenhet för presentationen, fanns en påtaglig kontrast mellan vårt budskap och den kunskap som kunde göra sig gällande i detta politiska sammanhang. Därför blev vårt bestående intryck en osäkerhet om vilka budskap vi lyckades förmedla. De politiska ramarna föreskriver att ekonomiskt stöd ska kunna motiveras med dess nytta. Givet detta, är det möjligt att problematisera idrottens potential att förebygga brottslighet och utanförskap, och samtidigt argumentera för att stöd till idrottens organisationer skapar

möjligheter för barn och unga att delta i idrott, vilka i sin tur kan ha en rad positiva effekter för samhället?

I kontrast till en sådan diskussion var det i stället en annan fråga som stod i fokus: Kan idrott och engagemang i civilsamhället fungera som ett verktyg för att förhindra eller minska brottsligheten, och i så fall hur? Den kunskap som efterfrågades, och verkar ha blivit det bestående intrycket, handlade om huruvida idrott kan fungera som ett verktyg för brottsprevention, eller för att minska utanförskap. Ja. Nej. Under vissa villkor. Kanske. Men frågan såsom den ställs, eller svaren såsom de förväntas och tas emot, har sina egna underliggande villkor och möjliga effekter. Hur kan idrott fungera för det ena eller det andra? Vi borde fråga oss själva hur det kommer sig att vi ställer den frågan, och vad gör det med vår förståelse av idrott och samhälle att vi söker efter svaret på en sådan fråga.

Förenklad syn på idrott och samhälle

I dag finns det i många olika sammanhang högt ställda politiska ambitioner om att idrott ska vara en kraft för inkludering, eller ett verktyg för att möta några av samhällets mest angelägna utmaningar och problem. Inte sällan bygger dessa ambitioner på en förenklad uppdelning mellan idrott och samhälle, som på olika sätt särskiljer idrott från samhället i övrigt. Syftet med det här kapitlet är att problematisera sättet att tala om, och använda sig av, idrott som ett verktyg för allehanda sociala och politiska ändamål. Hur ser detta tal ut? Hur blir detta tal möjligt? Hur formar detta tal våra sätt att förstå idrott? Hur formar ett sådant tal olika slags idrottsarrangemang? Hur kan vi forma alternativa förståelser av vad idrott kan vara i samhället?

Vi menar att idrott och samhälle måste förstås som invävda i, och sammankopplade med, varandra. Särskilt fokus behöver riktas mot hur olika dimensioner av ojämlikhet och mekanismer för exkludering kopplas samman.

I kapitlet ska vi titta närmare på det idrottspolitiska sammanhang, i vilket man alltmer talar om idrott som ett instrument för sociala och politiska ambitioner. Vi ska även undersöka de olika sätt på vilka ojämlikhet och exkludering i samhället och idrotten är sammankopplade med varandra. Med avstamp i detta ska vi undersöka hur talet om idrott och samhälle tar politisk form i dag, och hur idrott har kommit att användas som instrument för olika ändamål. Analysen riktar sig mot de villkor som gör denna förståelse och utveckling möjlig, det vill säga hur idrott och samhälle regelmässigt skiljs från varandra, och hur särskiljandet gör det möjligt att se på idrotten som en lösning på olika samtida problem (samt på hur samtidens och framtidens problem kan förstås). Avslutningsvis diskuterar vi hur

idrotten både utgör en drivkraft för exkludering och hur den underkastas exkluderingsdynamiker. Vi diskuterar även förutsättningarna för hur idrotten kan vara en produktiv kraft för inkludering och jämlikhet i samhället.

Om relationen mellan idrott och samhälle

För att närma oss relationen mellan idrott och samhälle, och den nytta för samhället som tillskrivs idrotten, ska vi rikta blicken mot det politiska och sociala sammanhang där denna relation tar form.

Ett idrottspolitiskt sammanhang

Sedan de moderna formerna av idrott växte fram i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet, har idrottens plats i samhället återkommande legitimerats genom dess nytta.⁸⁹ Nyttan har traditionellt förståtts som ett mervärde av människors frivilliga engagemang och har därför kunnat stödjas politiskt.⁹⁰ Statens stöd till idrotten består framför allt av medel som via statsbudgeten fördelas till Riksidrottsförbundet, och vidare inom idrottsrörelsens organisationer.⁹¹ För detta stöd anges mål som handlar om att stödja idrotten som folkrörelse, och hur idrotten bidrar till folkhälsa, demokrati, ansvarstagande och etik. Stödet syftar även till att skapa jämställda förutsättningar mellan kvinnor och män, och dessutom stödja den svenska idrottens internationella konkurrenskraft.⁹² Idrottsföreningar kan även få stöd från bland annat kommuner, i form av bidrag eller tillgång till anläggningar. När det gäller idrottspolitik på statlig och kommunal nivå har det under de senaste årtiondena ägt rum en förskjutning i förväntningar på idrottens sociala nytta.⁹³ En implicit överenskommelse, i form av uttalade förväntningar om att offentligt stöd till idrott ger tillbaka värden som demokrati, folkhälsa och integration, tar alltmer skepnad av ett explicit kontrakt, i form av uttalade och formaliserade villkor för stöd och finansiering.⁹⁴ Därtill följer krav på uppföljning av ekonomisk nytta och resultat, som påvisar hur sociala ambitioner realiserar.⁹⁵

I en rapport till regeringen noterar Centrum för idrottsforskning hur statens stöd till idrotten de senaste årtiondena ”bygger på en tilltro till idrottsrörelsens sam-

⁸⁹ Norberg, J. R. (2004). *Idrottens väg till folkhemmet*.

⁹⁰ SOU 2008:59. *Föreningsfostran och tävlingsfostran*.

⁹¹ Centrum för idrottsforskning (2022). *Statens stöd till idrotten – uppföljning 2021*.

⁹² Ibid.

⁹³ Fahlén, J. m.fl. (2016). ”Sport policy in Sweden”. I *International Journal of Sport Policy and Politics*, vol. 8, nr. 3, s. 515–531; Norberg, J. (2011). ”A contract reconsidered?” I *International Journal of Sport Policy and Politics*, vol. 3, nr. 3, s. 311–325; Ekholm, D. (2019). *Idrott som lokal socialpolitik*.

⁹⁴ Norberg, J. (2011).

⁹⁵ Fahlén, J. m.fl. (2016).

hällელია მერვარდე”. Men stöden är just ”preciserade och avgränsade på ett sätt som bryter med den traditionella hjälp till självhjälp-politiken”, där statens bidrag riktas till idrottsrörelsen för att den ska kunna organisera sina egna verksamheter. ”Därtill bygger de på starka förväntningar om att idrottsrörelsen har kapacitet att möta stora samhällsutmaningar”, och att det handlar om ”bidrag som sätter medborgarna och det omgivande samhället i fokus, snarare än idrottsrörelsens egen värde”.⁹⁶

Därmed kommer idrotten förvaltningsmässigt att inlemmas i en mål- och resultatstyrning, där staten har det politiska ansvaret att formulera mål och inriktning, men där myndigheter – eller andra samhällsaktörer – får ansvar att utföra verksamheter så att målen kan uppnås. Idrotten kan framträda som medel för att nå allehanda mål. På så vis *instrumentaliseras* idrotten, det vill säga att idrott motiveras med utgångspunkt i hur den kan användas för att skapa sociala mervärden.⁹⁷ Aktiviteter som utformas för grupper som är underrepresenterade i idrotten (för idrottens egen skull), tenderar därutöver inte sällan att över tid betona idrottens instrumentella samhällsnytta, såsom minskad brottslighet, som ett sätt att skapa legitimitet och motivera mottagande av ekonomiskt stöd.⁹⁸

Detta är inget unikt för idrotten. Krav på användbarhet, nytta och effektiv resursanvändning återkommer inom många områden.⁹⁹ Det som dock utmärker idrotten, som en del i civilsamhället, är att denna instrumentalisering tar form i spänningen mellan å ena sidan idéer om idrottsrörelsens autonomi, å andra sidan politiska viljor kring idrottens användbarhet. Dessa idéer om autonomi gäller civilsamhället i bredare mening, och ligger till grund för tilltron till civilsamhället som en plats för frihet, självbestämmande, integration och fostran till demokrati.¹⁰⁰

Ojämlighet i idrott och samhälle

En förutsättning för denna instrumentalisering är att idrotten tillskrivs särskilda värden, liksom en potential som i övrigt saknas i samhället, vilken då kan användas för att möta behov och svara mot utmaningar förlagda till samhället *utanför* idrotten.¹⁰¹ För att förstå politiska förväntningar på att idrotten kan möta olika sociala problem, behöver vi också rikta blicken mot den inkludering och exkludering som existerar i den föreställda arena präglad av autonomi som idrotten antas

⁹⁶ Centrum för idrottsforskning (2019). *Statens stöd till idrotten – uppföljning 2018*, s. 41f.

⁹⁷ Ekholm, D. m.fl. (2021). ”Idrottens politiska legitimitet”. I M. Dahlstedt m.fl. (Red.), *Idrottens kraft?*

⁹⁸ Stenling, C. (2015). *The drive for change*; Ekholm, D. m.fl. (2021).

⁹⁹ Bornemark, J. (2018). *Det omätbaras renässans*.

¹⁰⁰ Cohen, J. L. m.fl. (1995). *Det civila samhället och den politiska teorin*.

¹⁰¹ Ekholm, D. m.fl. (2022). *Bollen i rörelse*.

utgöra. Forskningen ger en entydig bild: de strukturer och villkor som präglar samhället i stort gör sig gällande också inom idrotten.¹⁰²

Före 1900-talet präglades Sverige av stora ekonomiska klyftor och utbredd fattigdom. Byggandet av välfärdsstaten ledde till låg fattigdom, jämnare inkomstfördelning med generellt högre levnadsstandard och minskade sociala klyftor i befolkningen.¹⁰³ Omvandlingen var en förutsättning för den svenska idrottsrörelsens folkrörelsemodell, där föreningar kunde bildas på frivillig grund i det lokala samhället. Inte minst utgjorde allmän och jämlik tillgång till idrott i skolan, liksom offentliga investeringar i idrottsplatser, en viktig grund för idrottsrörelsens utveckling.¹⁰⁴ I dag är emellertid Sverige ett av de länder i Europa där ojämlikheten ökar allra mest.¹⁰⁵ Ojämlikheten tar geografiska uttryck, där såväl rikedom som fattigdom koncentreras till särskilda platser. Den tilltagande ojämlikheten inom utbildning, tillsammans med ökad relativ fattigdom och boendesegregation, förstärker dessutom ojämlikheten i hälsa. Ojämlikheten präglar också möjligheterna till politiskt deltagande.¹⁰⁶ Ojämlikhetens dynamik bidrar sammantaget till att skapa olika förutsättningar för unga; hur de deltar i samhället och i idrott.¹⁰⁷ Ungas deltagande i organiserad föreningsidrott är avsevärt lägre i områden som präglas av socioekonomisk utsatthet.¹⁰⁸ För idrottsföreningar i dessa områden är förutsättningarna utmanande.¹⁰⁹ I den offentliga debatten beskrivs dessa områden återkommande som ”utsatta” och ”idrottssvaga”.¹¹⁰ Föreningar har svårt att bedriva verksamhet där, och deltagandet bland barn och unga är lågt.

Ojämlikhet, segregation och exkludering uppstår inte i ett vakuum, utan är effekter av sammankopplade sociala och politiska mekanismer. Fattigdom är ett resultat av samhällets politiska ekonomi, och ligger i sin tur till grund för en rad sociala problem. Fattigdom reproduceras över generationsgränser, där de som växer upp i ekonomisk utsatthet lider större risk att själva bli fattiga – vilket särskilt gäller utrikes födda.¹¹¹ I takt med att villkoren för att kvalificeras till kollektiva försäk-

¹⁰² Collins, M. m.fl. (2015). *Sport and social exclusion*.

¹⁰³ Bengtsson, E. (2020). *Världens jämlikaste land?*

¹⁰⁴ Lindroth, J. (2011). *Idrott under 5000 år*.

¹⁰⁵ Dahlstedt, M. m.fl. (2022). ”Fattigdom”. I B. Hermelin (Red.), *Kommunerna och hållbar utveckling*.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Centrum för idrottsforskning (2019).

¹⁰⁸ Blomdahl, U. m.fl. (2019). *Ökar ojämlikheten i föreningsidrotten?* Rapport; Centrum för idrottsforskning (2019).

¹⁰⁹ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor/MUCF (2016). *Utvecklingen av ideella föreningsvillkor*.

¹¹⁰ Johansson Jansson, E. m.fl. (2022). *Reboot – football for jobs*.

¹¹¹ Socialstyrelsen (2010). *Social rapport 2010*.

ringar skärpts hänvisas allt fler till kommunalt försörjningsstöd, vilket i sin tur intensifierar utsatthet.¹¹²

Brist på deltagande och avsaknad av framgång i utbildning följer – i allt högre grad – annan socioekonomisk ojämlikhet. Sådana ojämlikheter har därtill förstärkts genom de senaste decenniernas utbildningsreformer: kommunaliseringen, det fria skolvalet och den fria etableringsrätten för friskolor. Det fria skolvalet bidrar till att selektera och upprätthålla segregation.¹¹³ Boendesegregation förstärks av att de minskade bestånden av allmännyttiga bostäder och hyresbostäder koncentreras till vissa delar av städerna.¹¹⁴ Hushåll med personer med utländsk bakgrund, och personer med ekonomiskt bistånd eller försörjning genom bidrag, har begränsade möjligheter till boende i andra former än att hyra. Andelen med sådan bakgrund blir relativt högre i förortsmiljöernas hyresområden. Detta skapar flyttmönster som sammantaget även de bidrar till en tilltagande segregation.¹¹⁵ Ojämlikhet i politiskt deltagande handlar om bristande representation i valda församlingar och lågt valdeltagande, som de tillika följer ovannämnda mönster. Exkludering skapas genom ojämlik tillgång till nätverk och kontakter, insyn samt kunskap, vilket begränsar möjligheterna särskilt för människor med utländsk bakgrund.¹¹⁶

Ojämlikhetens komplexitet

Ojämlikhet i idrott skapas genom de utmaningar och begränsade resurser som i dag präglar föreningars verksamhet i ”idrottssvaga områden”, och inte minst i relation till de alltmer ojämlika villkoren för idrottsföreningar på olika platser. Medlems-, tränings- och tävlingsavgifter liksom kostnader för utrustning utgör ett hinder för många barn och unga, och begränsar möjligheterna att delta i olika idrotter. Föreningsidrott inrymmer även tävling, konkurrens och selektion, vilket skapar olika villkor för barn och ungas idrottande.¹¹⁷ Idrotten präglas dessutom av normer som får vissa grupper att känna sig mindre välkomna.¹¹⁸

Det finns därtill gott om exempel på erfarenheter av hur ojämlikhet, segregation och exkludering formar barn och ungas deltagande i idrott. I boken *Bollen i rörelse* analyserar vi tillsammans med Ulrika Wernesjö några unga flickors erfarenheter av

¹¹² Angelin, A. (2009). *Den dubbla vanmaktens logik*. Doktorsavhandling.

¹¹³ Ambrose, A. (2017). *Att navigera på en skolmarknad*. Doktorsavhandling.

¹¹⁴ Listerborn, C. m.fl. (2022). ”Rätten till bostad eller kris i bostadsfrågan”. I N. Altermark m.fl. (Red.), *Bortom systemskiftet*.

¹¹⁵ Aldén, L. m.fl. (2015). ”Ethnic segregation, tipping behaviour, and native residential mobility”. I *International Migration Review*, vol. 49, nr. 1, s. 36–69.

¹¹⁶ Dahlstedt, M. (2005). *Reserverad demokrati*.

¹¹⁷ Redelius, K. m.fl. (2016). *Gör idrotten som Idrotten vill?*

¹¹⁸ Ekholm, D. m.fl. (2022).

deltagande i föreningsidrott.¹¹⁹ Exkluderingens objektiva villkor präglar den subjektiva erfarenheten, såväl som de subtila och finkalibrerade hindren mot att känna sig som en del av idrotten, och samhället.

Jag har provat i andra lag. [...] Jag ville utmana mig och komma med i ett riktigt lag [...]. Jag kom ut med en svensk fotbollsförening [...]. I stället för en lugn timme där man slappnar av skolstressen, så blev det ännu jobbigare. Det blev stressigt. För det första så var de mycket bättre. De har tränat mycket längre. Så på nåt sätt så har jag förstört för deras träning i stället för att hjälpa till. För jag kunde inte alltid passa rätt, som de gjorde. [...] Jag har försökt komma in så. Men så fort det är inte träning så blev det gruppering och jag blev ensam.¹²⁰ (Mona)

Monas berättelse är *en* av många erfarenheter av hur exkludering formar deltagande i föreningsidrott. Exkluderingen består av både objektiva villkor och subjektiva erfarenheter. Olika exkluderande mekanismer sammankopplas i ett komplext maskineri. Fattigdom skapar begränsningar för att betala medlems-, tränings- och tävlingsavgifter eller utrustning. Utbildningssegregation skapar och begränsar sociala kontakter enligt segregationens mönster i övrigt. Valfriheten verkar på samma sätt i utbildning som i idrott: resursstarka eller konkurrenskraftiga barn och unga kan välja alternativa skolor eller föreningar. Boendesegregation skapar "idrottssvaga områden" med föreningar med lågt deltagande, eller föreningar som väljs bort. Det blir möjligt att välja och välja bort. Valen och rörelserna homogeniserar sociala relationer och organisering i skolor och lag. Ojämnt politiskt deltagande gör att ledare saknar resurser, relationer och kontaktvägar till beslutsfattare inom politik och idrottens organisationer. Objektiva villkor av ojämlikhet skapar, tillsammans med subjektiva erfarenheter av exkludering, en allt längre distans till föreningsidrotten för vissa grupper av barn och unga. Dessa exkluderande mekanismer är sammankopplade. Inget av detta är någon nyhet.¹²¹ Vad som dock behöver framhållas är att segregation och exkludering i idrott inte är direkta återspeglings eller effekter av de villkor som gäller i samhället i övrigt, utan exkluderingens mekanismer är sammankopplade med varandra i *en och samma maskin*.¹²²

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Ibid., s. 140.

¹²¹ Centrum för idrottsforskning (2019); Linderyd, A. m.fl. (2022). *Idrottsrörelsen som demokratiskola*.

¹²² Deleuze, G. m.fl. (2004). *Anti-Oedipus*.

Det politiska talet om idrott och samhälle

Mot bakgrund av bilden av ojämlikhet, segregation och exkludering som nyligen presenterats är det ändå noterbart att idrott återkommande, särskilt i politiska sammanhang, beskrivs som en kraft för att bekämpa problem som följer i spåren av just ojämlikhet, segregation och exkludering, såsom brottslighet och utanförskap. Det är inbjudan till riksdagen ett exempel på. Kunskapen som politikerna där efterfrågade uttrycker en rad föreställningar om idrotten som verktyg för allehanda politiska ändamål. Samma tankegång förekommer i fler sammanhang, uttalade från olika positioner.

Regeringens uppdrag till Centrum för idrottsforskning

Antologin som detta kapitel är del av utgör ett inte obetydligt inslag i samtida politisk debatt om idrott och samhälle. I regeringens uppdrag framgår att Centrum för idrottsforskning ska ”genomföra en fördjupad analys av idrottens potential att minska segregationen i samhället” i en ”samlad rapport” som ska ”peka på goda exempel och ha ett framåtsyftande anslag”:

En prioriterad fråga för regeringen är att minska segregationen och bekämpa den brottslighet som hotar samhällsgemenskapen. Regeringen bedömer att idrotten har ytterligare potential att bidra till att minska segregationen i samhället. [...] En frågeställning ska vara om det behövs insatser som riktar sig utanför den organiserade idrottsrörelsen för att skapa möjligheter till idrott för alla människor i områden med socioekonomiska utmaningar eller i övrigt idrottssvaga områden.¹²³

I uppdraget beskrivs följande problem: Segregation och brottslighet hotar samhälls-hållning och gemenskap. Regeringen lyfter samtidigt fram idrotten som en potentiell lösning, som kan bidra till minskad segregation. Segregationen i samhället ses som ett villkor som präglar också idrotten. För att idrotten ska kunna bidra till minskad segregation i samhället vill regeringen framhålla betydelsen av att ge barn och unga möjlighet att delta i föreningsidrott. Uppdraget går vidare ut på att undersöka behovet av insatser riktade mot områden med ”socioekonomiska utmaningar” eller ”idrottssvaga områden”. Insatserna behöver inte nödvändigtvis begränsa sig till den traditionella föreningsidrotten. Den uttryckliga ambitionen är att ungas deltagande i idrott, oavsett organiseringsform, kan vara ett medel att möta samhällets utmaningar, däribland brottslighet och segregation.

¹²³ Justitiedepartementet (2022). ”Uppdrag till Centrum för idrottsforskning att följa upp statens stöd till idrotten”. Webb sida.

Regeringens uppdrag till Centrum för idrottsforskning är ett av oräkneliga exempel på förväntningar riktade mot idrottsrörelsen, om att möta svåra samhällsutmaningar. Väsentliga delar av sättet att förstå relationen mellan idrott och samhälle handlar om *dualism*, att idrotten skiljs från samhället, och *instrumentalitet*, att idrott ses som ett medel för att möta samhällets utmaningar.

Politisk samstämmighet

Talet om idrottens nytta återkommer i olika politikers sätt att närma sig ämnet. I huvudsak råder politisk enighet om idrottens nytta, detsamma gäller formerna för idrottsrörelsens autonomi.

Låt oss inleda med ett sentida exempel på hur idrotten framställs som verktyg. I programförklaringen inför valet 2022 lanserade Moderaterna ett ”särskilt idrottslyft för utsatta områden”.

För barn och unga som halkat snett i livet, har en svår situation i hemmet eller är i riskzonen för kriminalitet ska samhället erbjuda ett starkt skydds nät. Här fyller civilsamhället med bland annat idrottsföreningar en viktig roll. För ungdomar som halkat snett kan idrott och förebilder i dessa miljöer skapa möjligheter att i förlängningen förebygga brott. Ungdomar i riskzon att dras in i kriminalitet saknar ofta tillgång till meningsfulla fritidsaktiviteter. [...] Det skapar samhörighet, identitet, positiva vägar in i samhällets gemenskap samtidigt som en möjlighet skapas att bryta destruktiva miljöer. [...]. Moderaterna vill därför rikta särskilda satsningar mot idrottsprojekt i de områden som polisen anser som utsatta och där behovet av en meningsfull och strukturerad vardag för barn och ungdomar är stor.¹²⁴

Programförklaringen riktar ljuset mot samhällets problem i form av kriminalitet, destruktiva miljöer och risk. I kontrast till dessa problem träder idrotten fram som associerad till civilsamhälle, samhörighet och meningsfull fritid. Mellan dessa motsatser framträder idrotten som ett sätt att möta samhällets problem och att förebygga brott. Moderaternas tal om idrottslyft känns igen i Liberalernas tal om förortsluft. I Sveriges Televisions enkät om statens stöd till idrotten inför riksdagsvalet 2022, beskriver Liberalernas ledare Johan Pehrsson idrotten som del i partiets ”ambitiösa planer för att öka tryggheten i våra utsatta områden”, paketerade som ett ”förortsluft”.¹²⁵ Detta uppenbara fokus på brottslighet i utsatta områden knyter an till en mer eller mindre implicit förståelse. Problemet förläggs till unga killar eller

¹²⁴ Moderaterna (2022). ”250 miljoner till särskilt idrottslyft i utsatta områden”. Webbsida.

¹²⁵ SVT (2022). ”Sju av åtta partier vill satsa mer på idrottens integrationsarbete”. Webbartikel.

män, som kan hanteras genom meningsfulla fritidsaktiviteter och kontakter med förebilder, vilka i sin tur förväntas vägleda dem bort från destruktivitet. En sådan förståelse återfinns i den politiska debatten, men går även igen i den starka tilltron till idrotten i generell mening.¹²⁶

I samma enkät beskriver Centerpartiets ledare Annie Lööf att ”föreningslivet och framför allt idrotten är helt avgörande för en effektiv och bättre integration”, och betonar att ”det ... också [är] en viktig förebyggande åtgärd för att barn och unga till exempel inte ska hamna i kriminalitet”. Därmed framstår samhället som präglad av kriminalitet och brist på integration, där idrotten har potential att möta dessa utmaningar. Miljöpartiets Per Bolund svarar på ett liknande sätt att ”[i]drotten är en otroligt viktig aktör och arena för möten mellan människor med olika bakgrund eller ursprung”. Han uttrycker därmed idén om idrottens möjligheter att skapa integration i samhället. Just (brist på) integration, som i sin tur kopplas till olika samhällsproblem, är en återkommande tematik i samtidens politiska debatt.¹²⁷

Vid regeringsombildningen i november 2021 flyttades ansvaret för idrottsfrågor från kulturdepartementet till justitiedepartementet, och integrations- och migrationsminister Anders Ygemans bord. Den socialdemokratiska ministern kommenterade omorganisationen med att ”idrott ger stolthet, idrott stärker miljontals svenskars hälsa och idrott, kanske mer än någon annan verksamhet i samhället, skapar sammanhållning och förståelse över alla gränser”.¹²⁸ Ministerns ordval jämte den förvaltningsmässiga förändringen illustrerar tilltron till idrotten som en kraft för sammanhållning och integration, som sträcker sig vida bortom idrotten. Efter regeringsombildningen påföljande valet 2022 hanteras frågor som rör idrott, ungdomspolitik och civilsamhället av socialdepartementet, tillsammans med frågor om välfärd, folkhälsa och ekonomisk trygghet. Den ansvarige ministern, krist-demokraten Jakob Forssmed, har särskilt betonat ”idrotten som en stark resurs i arbetet för bättre hälsa, både när det gäller barn och unga, men inte minst också äldre”.¹²⁹ På så sätt framhåller han alltså idrotten som en *resurs* för olika ändamål, framför allt kopplade till befolkningens hälsa.

I exemplen ovan kan vi tydligt se hur idrott beskrivs på särskilda sätt i relation till samhället i övrigt. På så vis skapas ett särskiljande mellan idrott och samhälle. I

¹²⁶ Ekholm, D. m.fl. (2023). *Sport as social policy*.

¹²⁷ SVT (2022).

¹²⁸ SVT (2021). ”Ygeman blir ny idrottsminister”. Webbartikel.

¹²⁹ Fotbollskanalen (2022). ”Sverige utan ren idrottsminister – Forssmed ser inga problem”. Webbintervju.

Sveriges Televisions enkät är det bara en röst som uttrycker ett alternativt perspektiv, Sverigedemokraternas Angelika Bengtsson.

Vi har varit emot de här satsningarna, eftersom idrotten inte är experter på integration. Vi har slösat pengar på integrationsprojekt som inte har lett till någonting eftersom vi ser att segregationen ökar i samhället. Låt idrotten vara idrott. Blir man en del av en idrottsförening så blir man per automatik en del av integrationen.¹³⁰

Av detta uttalande är det emellertid svårt att avgöra om kritiken riktar udden mot idrottens potential som sådan, en instrumentell förståelse av idrott eller integration som politisk ambition.

Idrottsrörelsen talar samma språk som politiken

Vi kan alltså se en politisk samstämmighet i talet om relationen mellan idrott och samhälle. I exemplen ovan är det parlamentariska aktörer som uttrycker sig. Det vore dock olyckligt att se talet som enkelriktat, uttryckt *från* politiska företrädare, *till* idrotten och dess organisationer.

I Svenska Dagbladet skrev Riksidrottsförbundets avgående ordförande Björn Eriksson ett debattinlägg inför förra höstens val. Där betonar han framför allt idrottsrörelsens autonomi och det frivilliga engagemanget som grund för de värden idrotten kan bidra med.¹³¹ I inlägget understryker han samtidigt nyttan av idrott som medel mot både brottslighet och utanförskap.

Nu när valrörelsen drar i gång sin slutspurt kommer kraftigare tag mot brottslighet att debatteras. Kom då ihåg de förebyggande åtgärderna. Ett samhälle där barn och unga har en meningsfull fritid, där det finns gott om ytor för idrott och rörelse och där gemenskap i en förening finns har goda förutsättningar för att vara en motkraft mot brottslighet och utanförskap. Det stöd som idrottsrörelsen får ger så mycket mer tillbaka till samhället.¹³²

Förhoppningarna på idrotten och idrottsrörelsen är alltså inte enkelriktade. Av citatet framgår att också företrädare för idrottens organisationer är angelägna om att påtala idrottens kraft för att möta samtida politiska ändamål. Även i detta fall framstår idrott som en motkraft – ett alternativ – till brottsligheten och utanförskapet som sägs präglade dagens samhälle. Även om Eriksson betonar idrottens själv-

¹³⁰ SVT (2022).

¹³¹ Eriksson, B. (2022). "Låt idrotten få behålla sin styrka".

¹³² Ibid.

ständighet och betydelsen av att formulera sina egna mål och aktiviteter, framträder en tydlig strävan efter legitimitet, en vilja att betona idrottens potential för att på sikt motivera ekonomiskt stöd (helst utan förpliktigande villkor).¹³³

Liknande sätt att tala kommer alltså både från politiska beslutsfattare, inlemmade i den statliga förvaltningens hantering och utredning av idrottspolitik, och från ordföranden i den organisation som har en närmast monopolställning i den svenska idrottsrörelsen.¹³⁴ Men det kommer inte bara från idrottsrörelsens högsta ort. I det följande ska vi illustrera hur talet tar konkret form också när verksamheter gör bruk av idéer om idrott som verktyg.

Exempel på idrottsverksamheter för samhällsnytta

Det politiska talet handlar inte enbart om språkliga uttryck. Det tar inte minst form i olika projekt där idrott används som verktyg. Låt oss ge två exempel på idrottens kraft och användbarhet från vår egen forskning.

Reboot

Svenska Fotbollförbundet bedriver med ekonomiska medel från Europeiska socialfonden insatsen *Reboot*, riktad mot unga i ”utsatta och idrottssvaga områden”, för att de ska komma närmare arbete och sysselsättning.¹³⁵ I aktiviteterna används fotbollen som metod. Deltagarna får ta del av förbundets utbildningar, till exempel ledar- och domarutbildningarna. De kan även få praktik i idrottsföreningar och därmed skapa nya kontakter. Fotbollen framträder där som ett verktyg för att inkludera unga som annars riskerar att hamna utanför arbetsmarknaden, och samhället.

Vi ser i dag en utveckling i samhället där människor hamnar vid sidan om, där individer inte har samma möjligheter som andra eftersom de har sämre förutsättningar och därmed kommer längre och längre ifrån arbetsmarknaden och utbildning. [...] Vi vill med fotbollen som metod bidra till att individer – främst unga och utrikes födda – som står långt ifrån sysselsättning i form av arbete eller utbildning hittar sätt att komma i sysselsättning.¹³⁶ (*Reboot*, projektansökan)

¹³³ Ekholm, D. m.fl. (2021).

¹³⁴ Norberg, J. R. m.fl. (2021). ”När idrottens och samhällets normsystem kolliderar”. I Centrum för idrottsforskning (Red.), *Idrottens riskzoner*.

¹³⁵ Johansson Jansson, E. m.fl. (2022).

¹³⁶ *Ibid.*, s. 15.

Projektet är tänkt att ge effekt såväl inom idrottsrörelsen (föreningsutveckling och rekrytering av ledare), som i samhället i stort (minskad arbetslöshet). Verksamhetens formella mål består i att realisera följande ambitioner:

Kortsiktiga mål för deltagarna:

- förbättrad hälsa
- ökad sysselsättning
- fler i studier
- ökat föreningsdeltagande
- fler positiva förebilder i utsatta och idrottssvaga områden.

Långsiktiga mål för samhället:

- ökad inkludering
- ökade skatteintäkter
- ökad trygghet
- högre utbildningsnivå
- stärkt föreningsliv.¹³⁷

Midnattsfotboll

Runtom i landet bedrivs en annan verksamhet, som vi benämner Midnattsfotboll. Ambitionen är att inkludera fler unga i idrotten och därigenom bidra till en positiv förändring i lokalsamhället, såsom att minska bråk och brottslighet.¹³⁸ Aktiviteterna består av organiserad ledarledd spontanfotboll på helgkvällar, med korta matcher i inomhushallar. Midnattsfotboll arrangeras särskilt i områden präglade av socioekonomiska utmaningar.

Vi inleder vår bok *Idrottens kraft?* med en utsaga från en av ledarna för Midnattsfotboll som, liksom många andra idrottsledare, ger uttryck för en stor tilltro till idrotten. Föreningen där ledaren är verksam använder sig av, som han säger, ”idrottens stora kraft” för att möta utmaningar som utanförskap och brottslighet.¹³⁹ Kraften blir ett verktyg som används för olika syften. Den kan inte minst utvinnas genom den disciplin och fostran som idrotten möjliggör. De som deltar ”ska vara jordnära och få ut detta i samhället”, säger samma ledare och fortsätter: ”för får du in kaxigheten som fotbollen annars kan leda till ... så lever den vidare i verkligheten ... ute på gatorna”.¹⁴⁰ På så vis skiljs idrotten återigen från verkligheten utanför

¹³⁷ Johansson Jansson, E. m.fl. (2022), s. 21.

¹³⁸ Ekholm, D. m.fl. (2023).

¹³⁹ Dahlstedt, M. m.fl. (Red.) (2021). *Idrottens kraft?*

¹⁴⁰ Ekholm, D. m.fl. (2021a). ”Fostran för förändring”. I M. Dahlstedt m.fl. (Red.), *Idrottens kraft?*, s. 217.

idrottshallen. Idrotten blir en plats för gemenskap med möjlighet till fostran, i kontrast till samhället utanför, fyllt av problem och risker. Samma ledare menar att ”för varje ungdom som vi kan förhindra att denne ska testa på droger eller testa på något kriminellt så har vi gjort samhället en stor tjänst”.

Kommunpolitiska ambitioner

Våra två exempel belyser hur målen för idrottsaktiviteter formas i relation till formella villkor för, eller en strävan efter legitimitet hos, staten eller Europeiska socialfonden. Föreningen ovan, som arrangerade Midnattsfotboll, gjorde det på uppdrag och med finansiering från kommunen. I en intervju med ordföranden i den kommunala nämnd som hanterade idrottsfrågor betonade denne särskilt att idrottsverksamheten kan ge effekter som ”minskad brottslighet och skadegörelse i området”.¹⁴¹ Ordföranden motiverade uppdraget till föreningen med att ”det här ligger verkligen i nämndens mål, alltså den uppfyllelse vi ska nå”. Villkoren för stöd var den kommunala nämndens politiskt beslutade mål, och beskrevs av ordföranden enligt följande: ”... ser vi då att föreningen har en verksamhet [...] som styr mot de mål som vi har i vår uppdragsplan, då kan vi ge ett uppdragsbidrag till en förening för att utföra en viss verksamhet.”

Detta är ett i mängden av exempel, som illustrerar kommuners organisatoriska möjligheter att göra idrottsverksamhet till ett verktyg för socialpolitiska ambitioner.

Dualistiskt tal och idrott som verktyg

I det tidigare har vi med exempel från samtida politisk debatt och konkreta aktiviteter som bedrivs i dag beskrivit ett dominerande sätt att tala om idrott och samhälle i relation till varandra. Detta sätt att tala präglas av *dualism* och *instrumentalitet*.

Hur idrotten kan framträda som ett verktyg för samhället

Särskiljandet mellan idrott och samhälle kan beskrivas som ett dualistiskt tal. Det är detta särskiljande som gör det möjligt att tala om idrotten som ett verktyg för samhällseliga ändamål.

Dualismen uttrycks i återkommande distinktioner mellan idrott och samhälle. Även om idrott framträder i en specifik dynamik i relation till samhället i övrigt, så kan idrotten samtidigt skiljas från samhället i bestämda avseenden. Därigenom kan idrotten tillskrivas andra värden och ideal än de som sägs prägla resten av sam-

¹⁴¹ Ekholm, D. (2019), s. 62ff.

hället. En återkommande distinktion bygger på att idrotten präglas av goda och sunda relationer, medan relationer i samhället utanför kan utgöra risker för problem som kriminalitet och utanförskap.¹⁴²

Instrumentalitet blir möjligt just genom en sådan dualism. Idrottens förmodade kraft kan användas för att hantera olika slags brister i samhället, samtidigt som idrott i relation till samhället i stort reduceras till ett medel för dessa ändamål. När samhället beskrivs i termer av risker, problem och hot kan idrotten, i skepnad av gemenskap, inkludering och fostran, framträda som lösning på samhällets problem. Idrotten kan därmed framstå som ett medel, verktyg eller instrument, som kan användas för mål formulerade i relation till samhället, snarare än i relation till idrotten som sådan. Distinktionen mellan idrott och samhälle är med andra ord relaterad till en rad andra distinktioner – inte minst mellan mål och medel (där idrotten framträder som medel för samhällliga ändamål), problem och lösning (där idrotten kan vara en lösning på samhällets problem), autonomi och instrumentalitet (där idrottens föreställda självständighet riskerar att underkastas politisk styrning, när idrotten kan framställas som medel i stället för som mål i egen rätt), liksom behov och rättighet (där idrott med dess instrumentella legitimitet tillhandahålls underprivilegierade grupper, baserat på deras förmodade behov av förändring).¹⁴³

Ett medel för att förhindra risker och hot

Dualismen mellan idrott och samhälle är knappast ny – den uppträder ständigt i nya skepnader. Under tidigt 1900-tal sågs idrotten som ett sätt att fostra ungdomen till foglighet, lojalitet, viljestyrka, mod och god moral – som kunde bidra till sammanhållning, skötsamhet och en i allmänhet stark nation.¹⁴⁴ Under 1900-talet formades politiken av förväntningar om idrottens nytta för folkhälsa, demokrati och integration.¹⁴⁵ Tilltron till idrottens nytta har länge varit integrerad i den svenska välfärdsmodellen.¹⁴⁶ Ambitionerna om att forma en hälsosam och produktiv människa, såväl som en hälsosam och produktiv befolkning, är viktiga för att förstå idrottens roll i samhällsbygget.¹⁴⁷

Det är dock inte dessa produktiva föresatser om idrottens potential som framkommer i det dominerande tal som vi har beskrivit i det här kapitlet. I stället för att

¹⁴² Ekholm, D. m.fl. (2023).

¹⁴³ Ekholm, D. m.fl. (2021b). "Idrott för vem och varför?" I M. Dahlstedt m.fl. (Red.), *Idrottens kraft?*

¹⁴⁴ Lindroth, J. (1988). *Från sportfåneri till massidrott*.

¹⁴⁵ Bergsgaard, N. A. m.fl. (2010). "Sports policy and politics". I *Sport in Society*, vol. 13, nr. 4, s. 567–582.

¹⁴⁶ Norberg, J. R. (2004).

¹⁴⁷ Österlind, M. (2017). *Strävan efter samhällsförbättring*. Doktorsavhandling.

framhäva idrotten som ett verktyg *för* folkhälsa, *för* demokrati, *för* integration eller *för* nationens välgång, beskrivs den som ett verktyg *mot* segregation, utanförskap och brottslighet, det vill säga som ett reaktivt medel för att förhindra en hotande framtid. Samtidigt finns en rad historiska exempel på när man sett idrotten som ett medel för att möta några av den tidens aktuella problem, såsom spriten och 1940-talets ”dansbaneelände”.¹⁴⁸ Eller för att under seklets början förebygga problem med ”ligapojkar och ligaflickor [...] i stånd att utföra ofog på olika sätt”.¹⁴⁹

Den reaktiva förståelse av idrottens kraft som återkommer i dag säger samtidigt något om den politiska samtidens oförmåga, eller ovilja, att formulera visioner inför framtiden som fylls av mer framåtsyftande, positiva konnotationer. Framtiden ges tvärtom en hotfull gestalt, där idrott blir ett verktyg för att förhindra en riskfylld morgondag. Samtidigt ter sig denna hållning inför framtiden som symtomatisk för en samtid där politiken i allt högre grad tar sikte på att, med olika medel, hindra eller hantera konflikter som följer i spåren av den rådande samhällsordningen, snarare än att ta avstamp i visionära framtidsprojekt.¹⁵⁰ På så sätt kan både dualismen och instrumentaliteten placeras in i ett historiskt och politiskt mönster, där en instrumentell–reaktiv förståelse av idrottens kraft kan ses i ljuset av hur den politiska samtiden i övrigt gestaltar sig.

Diskussion

I kapitlet har vi beskrivit ett tal om idrott och samhälle format av dualism och instrumentalitet. Vi har också beskrivit hur en rad exkluderande mekanismer sammankopplas, som gör det empiriskt svårt att särskilja idrott och samhälle. Trots det är särskiljandet ett villkor för att överhuvudtaget kunna beskriva idrott som ett verktyg för sociala och politiska ändamål.

En kraft för både inkludering och exkludering

Om vi närmar oss distinktionen mellan idrott och samhälle genom att se idrotten som invävd i samhället, kan vi problematisera utgångspunkten som frågan är ställd utifrån. Genom att se idrott och samhälle som en uppsättning begrepp och relationer i en och samma maskin, kan vi se hur olika distinktioner kan överskridas. Att förstå den egenorganiserade idrotten antingen som ett mål i sig, eller som ett medel för folkhälsa, demokrati och integration, eller mot brottslighet och utanförskap, är alltför förenklat. Idrotten har aldrig varit varken enbart mål eller medel. Den har

¹⁴⁸ Wijk, J. (2001). ”Idrott, ungdom och ’dansbaneelände’”. I *Idrott, historia och samhälle 2001*, s. 85–111.

¹⁴⁹ Montelius, A. (1912). *Hjälpare*, s. 53.

¹⁵⁰ Rosa, H. (2014). *Acceleration, modernitet och identitet*.

alltid varit både och, samtidigt. Det ligger ingen motsättning i det, och dessutom ingår mål och medel i ett dynamiskt samspel.¹⁵¹ Idrotten kan i flera avseenden vara en kraft för inkludering som bidrar till hälsa, demokrati och integration, vilket i många fall även kan bidra till att hindra brottslighet och utanförskap.

Men idrotten bär samtidigt med sig sådant som snarast är den raka motsatsen till dylika ideal. Idrotten bidrar genom sin organisering till att (åter)skapa ojämlikhet, segregation och exkludering.¹⁵² Den formar uppföranden som är demokratins raka motsats, med utslagning, trakasserier, övergrepp och mobbning, liksom kopplas ihop med allehanda sociala problem.¹⁵³ Idrotten bidrar till ohälsa, skador och ohälsosamma kroppsideal. Det vore befängt att ensidigt tillskriva idrotten dessa problem. Lika befängt vore det dock att ensidigt förlägga dem – och andra problem – till en arena skild från idrotten, och på så sätt framställa idrotten som en lösning på dem. När vi upphäver åtskiljandet av idrott från samhälle framträder frågan om idrottens autonomi i ett annat ljus. De komplexa sammanhang som omgärdar idrottsaktiviteter illustrerar att idrottens autonomi alltid är villkorad och formad i spänningsfält mellan en rad intressen och aktörer. De villkor i fråga om ojämlikhet, segregation och exkludering som omger frivillig organisering ser i dag radikalt annorlunda ut jämfört med under 1900-talet. Brist på idrottsföreningar och ett ökat antal områden som Riksidrottsförbundet benämner ”idrottssvaga” är tydliga tecken på folkrörelsemodellens utmaningar.¹⁵⁴ Instrumentaliteten är vidare tätt sammankopplad med den politiska viljan att tillhandahålla idrottsaktiviteter för barn och unga med utgångspunkt i deras föreställda behov av idrott, antingen för idrottens egen skull eller som ett sätt att utöva kontroll, alternativt leda social förändring.¹⁵⁵

Ojämlikhet präglar idrotten

Samtidigt kan vi se en spänning mellan hur idrotten framträder som en *drivkraft för exkludering* och hur idrotten är *underkastad exkludering*. Å ena sidan finns en rad exempel på hur idrott organiseras och aktiviteter arrangeras, där vi kan peka på hur dessa utgör en drivkraft för exkludering. Det innebär att idrotten arrangeras så att barn och unga på olika platser utestängs från möjligheter till deltagande på lika villkor som andra. De utesluts till följd av sådant som kostnader (medlems-, tränings- och tävlingsavgifter eller utgifter för utrustning), brist på föreningar,

¹⁵¹ Stenling, C. (2015).

¹⁵² Collins, M. m.fl. (2015).

¹⁵³ Redelius, K. m.fl. (2016); Friends (2022). ”Inte kul, men det får man tåla!” Rapport; Anderson, E. (2010). *Sport, theory and social problems*.

¹⁵⁴ RF-SISU (2020). *Verksamhetsinriktning 2020–2021*.

¹⁵⁵ Ekholm, D. m.fl. (2021b).

exkluderande normer samt konkurrens, selektion och utslagning. De inkluderas dessutom på andra villkor än andra barn och unga, genom att erbjudas idrott i form av projekt som uttryckligen syftar till att exempelvis förhindra brott.¹⁵⁶ Inkludering på instrumentella villkor innebär exkludering från deltagande i idrott på lika villkor.¹⁵⁷

Å andra sidan finns anledning att titta närmare på hur idrotten som sådan drabbas av den ojämlikhet, segregation och exkludering som präglar samhället – det vill säga hur barn och ungas fattigdom, bristande utbildning, boendesegregation, sämre hälsa och lägre politiska deltagande ramar in deras deltagande i idrott. Vi behöver alltså rikta blicken mot hur förutsättningar för deltagande i idrott underkastas exkluderingens mekanismer. Deltagande i idrott är en av många aktiviteter där segregation och exkludering sammankopplas med varandra och utspelar sig. I det avseendet är idrotten drabbad av de olika mönster av exkludering som tar form där, och i andra sociala sammanhang. Med det som utgångspunkt är det rimligt att fråga sig om inte företrädare för idrotten jämte politiker borde bekymra sig mer om hur idrottens ojämlika villkor är ett problem för deltagande i just idrott. Ojämlikhet, segregation och exkludering resulterar i minskad rekrytering liksom sämre rustade föreningar, på platser där det finns många unga (och unga med stort intresse för idrott). Det är mönster som idrotten underkastas. I det avseendet kan det vara lämpligt att företrädare för idrotten blir lika mycket en röst för att påtala dessa villkor, och hur de inverkar på de aktiviteter som arrangeras, som de är en aktör som framhäver den service idrotten kan bidra med för att lösa dessa samhällsproblem.

Idrottsrörelsen och politiken kan inte bortse från ojämlikhet

Man kan diskutera om det inte borde ligga i idrottsrörelsens intresse att, utöver att arbeta med inkludering i sina egna verksamheter, betona de villkor i samhället (och därmed i idrotten) som skapar exkludering. Dessa villkor försvårar rekrytering, bredd, spets och konkurrens, och försvårar därmed en framgångsrik idrott. Inom olika idrotter och inom idrottsrörelsen i stort pågår just nu en debatt om att minska fokus på samhällsengagemang, för att i stället fokusera på idrotten som sådan. Det kan till exempel handla om strategier för föreningsutveckling och förbättrad konkurrenskraft i ”idrottssvaga områden”. På så sätt träder en spänning mellan samhällsengagemang och idrottsutveckling fram, som emellertid inte får vara en konflikt. Idrotten och dess organisationer kan inte bortse från påtagliga samhällsutmaningar kopplade till ojämlikhet, eftersom de försämrar villkoren för idrotts-

¹⁵⁶ Dahlstedt, M. m.fl. (Red.) (2021).

¹⁵⁷ Ibid.

utövning och är en del av idrottens villkor. Om idrottsrörelsen vill se mer och bättre idrott är det nödvändigt att aktivt förhålla sig till ojämlika villkor i samhället – det ligger i rörelsens eget intresse.

Hur ter sig då de politiska vägarna framåt när det gäller hur idrott kan bli en produktiv kraft för inkludering? En politik som upprätthåller dualism och instrumentalitet kan inte fånga komplexiteten i exkluderingens dynamik, och kan därför inte bli en kraft för inkludering. En sådan politik – oavsett från vilka positioner den utformas eller artikuleras – kan heller inte rikta blicken mot de exkluderande villkor som tar form i idrotten. Ett sådant fokus riskerar att ensidigt belysa idrottens inkluderingspotential i relation till samhällets förmodade exkludering. För att idrotten ska kunna bli en kraft för inkludering krävs åtminstone två saker:

- En förståelse av hur idrotten är invävd i och sammankopplad i samhället – med en rad andra ojämlikhets- och exkluderingsmekanismer.
- Ett jämlikt samhälle där idrotten alltså är en integrerad del.

Det är i relation till sådana villkor symptomatiskt att talet om idrotten som verktyg handlar om att undvika en framtid fylld av hot och risker, i stället för politiska visioner om att skapa ett jämlikt samhälle och en jämlik idrott.

Jämlika villkor ger liv åt idrottens kraft

Det här innebär inte ett argument för minskat stöd till idrotten. Det finns heller ingen konflikt mellan en reserverad tilltro till idrotten som lösning på samhällsproblem, och en generös inställning till satsningar på idrotten. Och även om enskilda idrottsprojekt knappast löser större samhällsproblem kan det i sådana projekt finnas stora vinster för både idrotten och samhället. Idrottens förtjänster behöver då ses i ljuset av rimliga förväntningar. Att barn och unga upplever deltagande som meningsfullt kan i sig vara en tillräckligt värdefull effekt av stödet till idrotten.¹⁵⁸ Staten, kommuner och idrottens egna organisationer kan göra en hel del för att stödja föreningsbyggande i alla delar av samhället.¹⁵⁹ Sådant stöd kan emellertid fokusera på att underlätta för föreningar att bedriva verksamhet, mer än att forma enskilda idrottsaktiviteter och projekt riktade till de som saknar tillgång till sådana aktiviteter, för att på lång sikt skapa jämlikhet i deltagande i idrott.¹⁶⁰ Den ojämlikhet, segregation och exkludering som präglar och sammanbinder idrott och samhälle innebär en ny spelplan för idrottsrörelsen som folkrörelse.

¹⁵⁸ Ekholm, D. m.fl. (2021b).

¹⁵⁹ Linderyd, A. m.fl. (2022).

¹⁶⁰ Shekha, A. m.fl. (2022). *Idrottsföreningen utvecklar Skäggetorp*. Webbvideo.

Politiska ambitioner om att använda idrottens kraft som ett medel för att hantera eller lösa problem i samhället i övrigt, utan en politik för att skapa jämlika villkor för deltagande i idrott, är inte främst ett hot mot idrottens föreställda autonomi. Det är framför allt en politik i avsaknad av visioner, utan egentliga möjligheter att ge liv åt idrottens kraft. En politik för idrottens kraft måste i stället se idrotten i samhället, och samhället i idrotten, och överge förgivettagna distinktioner mellan idrott och samhälle, liksom föreställningar om huruvida idrott är ett mål eller medel, problem eller lösning, autonom rörelse eller verktyg, behov eller rättighet.

Referenser

- Aldén, L., Hammarstedt, M. & Neuman, E. (2015). "Ethnic segregation, tipping behaviour, and native residential mobility". I *International Migration Review*, vol. 49, nr. 1, s. 36–69.
- Ambrose, A. (2017). *Att navigera på en skolmarknad: En studie av valfrihetens geografi i tre skolor*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholms universitet.
- Anderson, E. (2010). *Sport, theory and social problems: A critical introduction*. Abingdon: Routledge.
- Angelin, A. (2009). *Den dubbla vanmaktens logik: En studie om långvarig arbetslöshet och socialbidragstagande bland unga vuxna*. Doktorsavhandling. Lund: Lunds universitet.
- Bengtsson, E. (2020). *Världens jämlikaste land?* Stockholm: Arkiv förlag & tidskrift.
- Bergsgaard, N. A. & Norberg, J. R. (2010). "Sports policy and politics: The Scandinavian way". I *Sport in Society*, vol. 13, nr. 4, s. 567–582.
- Blomdahl, U., Elofsson, S., Bergmark, K., Lengheden, L. & Åkesson, M. (2019). *Ökar ojämlikheten i föreningsidrotten? En studie om socioekonomisk bakgrund och barns och ungdomars deltagande i idrottsförening*. Rapport. Malmö: Ung livsstil.
- Bornemark, J. (2018). *Det omätbaras renässans: En uppgörelse med pedanternas världsherravälde*. Stockholm: Volante.
- Centrum för idrottsforskning (2019). *Statens stöd till idrotten – uppföljning 2018*, s. 41f. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.
- Centrum för idrottsforskning (2022). *Statens stöd till idrotten – uppföljning 2021*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.
- Cohen, J. L. & Arato, A. (1995). *Det civila samhället och den politiska teorin*. Göteborg: Daidalos.
- Collins, M. & Kay, T. (2015). *Sport and social exclusion*. London: Routledge.
- Dahlstedt, M. (2005). *Reserverad demokrati: Representation i ett månggetniskt Sverige*. Umeå: Boréa.
- Dahlstedt, M. & Ekholm, D. (Red.) (2021). *Idrottens kraft? Ungas livsvillkor och ojämlikhetens problem i en segregerad stad*. Lund: Studentlitteratur.
- Dahlstedt, M. & Ekholm, D. (2022). "Fattigdom: En demokratisk utmaning i lokalsamhället". I B. Hermelin (Red.), *Kommunerna och hållbar utveckling: Demokrati, välfärd och lokal utveckling*. Linköping: Linköpings universitet.

Deleuze, G. & Guattari, F. (2004). *Anti-Oedipus: Capitalism and schizophrenia*. New York: Continuum.

Ekholm, D. (2019). *Idrott som lokal socialpolitik: Kommun och civilsamhälle i samverkan*. Linköping: Linköpings universitet.

Ekholm, D. & Dahlstedt, M. (2021a). "Fostran för förändring". I M. Dahlstedt & D. Ekholm (Red.), *Idrottens kraft? Ungas livsvillkor och ojämlikhetens problem i en segregerad stad*, s. 217. Lund: Studentlitteratur.

Ekholm, D. & Dahlstedt, M. (2021b). "Idrott för vem och varför?" I M. Dahlstedt & D. Ekholm (Red.), *Idrottens kraft? Ungas livsvillkor och ojämlikhetens problem i en segregerad stad*. Lund: Studentlitteratur.

Ekholm, D. & Dahlstedt, M. (2023). *Sport as social policy: Midnight Football and the governing of society*. London: Routledge.

Ekholm, D., Fahlén, J. & Stenling, C. (2021). "Idrottens politiska legitimitet". I M. Dahlstedt & Ekholm, D. (Red.), *Idrottens kraft? Ungas livsvillkor och ojämlikhetens problem i en segregerad stad*. Lund: Studentlitteratur.

Ekholm, D., Wernesjö, U. & Dahlstedt, M. (2022). *Bollen i rörelse: Tjeffotboll, fostran och normkritik i den urbana periferin*. Linköping studies in social work and welfare No. 2022:1. Linköping: Linköpings universitet.

Eriksson, B. (2022). "Låt idrotten få behålla sin styrka". *Svenska Dagbladet*, 2022-08-04.

Fahlén, J. & Stenling, C. (2016). "Sport policy in Sweden". I *International Journal of Sport Policy and Politics*, vol. 8, nr. 3, s. 515–531.

Fotbollskanalen (2022). "Sverige utan ren idrottsminister – Forssmed ser inga problem: 'Idrotten är en stark resurs'". Webbintervju.

<https://www.fotbollskanalen.se/sverige/tv-sverige-utan-ren-idrottsminister-forssmed-ser-inga-problem-idrotten-ar-e/>. (Hämtad 23 december 2022.)

Friends (2022). *"Inte kul, men det får man tåla!" Friends idrottsrapport*. Rapport. Stockholm: Friends.

Johansson Jansson, E. & Ekholm, D. (2022). *Reboot – football for jobs: Om idrott som verktyg för arbete och sysselsättning*. Linköping studies in social work and welfare No. 2022:2. Linköping: Linköpings universitet.

Justitiedepartementet (2022). "Uppdrag till Centrum för idrottsforskning att följa upp statens stöd till idrotten". Webbsida.

<https://www.regeringen.se/490d44/contentassets/640a8834538548f6a17a3c98f57f7>

b38/uppdrag-till-centrum-for-idrottsforskning-att-folja-upp-statens-stod-till-idrotten.pdf. (Hämtad 25 november 2022.)

Linderyd, A. & León Rosales, R. (2022). *Idrottsrörelsen som demokratiskola: Interna och externa förväntningar i arbetet med inkludering och segregation*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Lindroth, J. (1988). *Från sportfåneri till massidrott*. Stockholm: HLS Förlag.

Lindroth, J. (2011). *Idrott under 5000 år*. Stockholm: SISU Idrottsböcker.

Listerborn, C. & Molina, I. (2022). "Rätten till bostad eller kris i bostadsfrågan". I N. Altermark & M. Dahlstedt (Red.), *Bortom systemskiftet: För en ny gemenskap*. Stockholm: Verbal.

Moderaterna (2022). "250 miljoner till särskilt idrottslyft i utsatta områden".
Webbsida.

<https://moderaterna.se/stockholm/nyhet/250-miljoner-till-sarskilt-idrottslyft-i-utsatta-omraden/>. (Hämtad 25 november 2022.)

Montelius, A. (1912). *Hjälpare: Råd och anvisningar för fattigvårdsintresserade*, s. 53. Stockholm: Norstedts.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor/MUCF (2016). *Utvecklingen av ideella föreningars villkor: Civila samhällets villkor 2016 med fokus på ideella föreningar i utsatta områden*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor/MUCF.

Norberg, J. R. (2004). *Idrottens väg till folkhemmet: Studier i statlig idrottspolitik 1913–1970*. Stockholm: SISU Idrottsböcker.

Norberg J. R. (2011). "A contract reconsidered? Changes in the Swedish state's relation to the sports movement". I *International Journal of Sport Policy and Politics*, vol. 3, nr. 3, s. 311–325.

Norberg, J. R. & Lindholm, J. (2021). "När idrottens och samhällets normsystem kolliderar". I Centrum för idrottsforskning (Red.), *Idrottens riskzoner: Om vägar till trygg och trovärdig idrott*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.

Redelius, K., Kempe-Bergman, M., Larsson, B. & Linghede, E. (2016). *Gör idrotten som Idrotten vill? Barn- och ungdomsidrottens utformning i retorik och praktik*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

RF-SISU (2020). *Verksamhetsinriktning 2020–2021*.

<https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-dokument/nya-dokumentbanken/rfs-verksamhet/verksamhetsinriktning-2020-21.pdf>. (Hämtad 25 november 2022.)

Rosa, H. (2014). *Acceleration, modernitet och identitet: Tre essäer*. Göteborg: Daidalos.

Shekha, A. & Wetterhall, H. (2022). *Idrottsföreningen utvecklar Skäggetorp*. Webbvideo.
<https://www.youtube.com/watch?v=oT7zBcO8Jo8>. (Hämtad 8 december 2022.)

Socialstyrelsen (2010). *Social rapport 2010*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 2008:59. *Föreningsfostran och tävlingsfostran*. Betänkande av idrottsstödsutredningen. Stockholm: Socialdepartementet.

Stenling, C. (2015). *The drive for change: Putting the means and ends of sport at stake in the organizing of Swedish voluntary sport*. Umeå: Umeå universitet.

SVT (2021). "Ygeman blir ny idrottsminister". Webbartikel.
<https://www.svt.se/sport/idrottspolitik/ygeman-blir-ny-idrottsminister>. (Hämtad 25 november 2022.)

SVT (2022). "Sju av åtta partier vill satsa mer på idrottens integrationsarbete". Webbartikel.
<https://www.svt.se/sport/idrottspolitik/sju-av-atta-partier-vill-satsa-mer-pengar-pa-idrottens-integrationsarbete>. (Hämtad 25 november 2022.)

Wijk, J. (2001). "Idrott, ungdom och 'dansbanelände': Om den svenska idrottsrörelsens begynnande engagemang som ungdomsfostrare på 1940-talet". I *Idrott, historia och samhälle 2001*, s. 85–111.

Österlind, M. (2017). *Strävan efter samhällsförbättring: Idrottspolitiska problematiseringar och Lösningstrategier för formandet av den nyttiga idrotten och den idrottande individen*. Doktorsavhandling. Umeå: Umeå universitet.